

Bazı Şiirler Turunç Çiçeklerinin Kokuları Gibidir

– redfer · 11 Ağustos 2024

Bazı şiirler turunç çiçeklerinin kokuları gibi mest ederek sarar sarmalar, kendisine bağlar okuru. Bazı şairlerin şiirlerinin alt metninde kılavuz cümleler var gibidir ve okura sanki şöyle derler: Ben güleceğim, sizi bilmem... Bunu çeşitlendirmek de mümkün: Ben biraz dalga geçeceğim, sizi bilmem. Ben biraz eğleneceğim, sizi bilmem. Ben biraz şamata yapacağım, sizi bilmem. Ben biraz daha araştıracağım, sizi bilmem. Ben uyuyamam, sizi bilmem vb...

Bazı şiirler öyledir. Kendisine çeker. Bazıları anaför oluşturur, okurunu yutar adeta. Bazıları turunç çiçeklerinin kokuları gibi mest ederek sarar sarmalar, kendisine bağlar okuru. Onların şiirlerindeki ironi, mizah güzel kokular gibidir. Okuru sarar sarmalar.

“Şiire kaçan” herkesi “şiir okuru” olarak adlandırabiliriz. Şairin “muhayyel muhatabı” olan şiir okurunu, kırk yılda bir “şiir okuyan”dan ayırmak bakımından bu tanımlamanın işlevsel olacağı kanısındayız. Kırk yılda bir şiir okuyandan kastımızsa aslında açık. Şiirle teması gelişigüzel; derinleşmemiş ve süreklilik kazanmamış olanları tanımlamaya yönelik.

Belki söylemeye bile gerek, bütün şairler şiire kaçanlar arasından çıkar. Şairin şiir okuru olmasıysa zaten, olmazsa olmazdır. Ama bu da tartışmalı bir konu. Bu bağlamda şairle şiir okuru arasındaki nüansı belirleyense; şairler bir daha eve dönmezler. Eve, yani verili dile... Şiir okurları ise evden kaçmış olmalarına karşın evle olan ilişkilerini kesmezler. Şunu da ekleyelim: Şiir okurları yalnızca şiir okumazlar. Şiire dair ne bulursa okurlar. Şairler dışında şiir araştırmacıları, şiir incelemecileri, şiir odaklı deneme yazarlar, şiir eleştirmenleri örneğin, şiir okurudur.

ŞAIRİN İKİZİ

Şiir okuru, şiiri, olsa da olmasa da noktasına virgölüne kadar okur. O nedenle de şair onu ikizi, kardeşi saymıştır. Muhayyel muhatabına öyle seslenir. Sözü'nün enini boyunu, derinliğini, gizemini algılayacak, anlayacak bir ikiz olarak kabul eder. Hatta üretim sürecinin de eşlikçisi gibi görür.

SÜREKLİLİK İLKESİ

Şair için "muhayyel muhatap", yani şiir okuru önemlidir. Çünkü şiiri var eden, üreticisinden çok, şiir okurudur. Teşbihte hata olmaz denir; şiirin de, şairin de bir tür vaftizcisidir şiir okuru. Yeri gelmişken şiir başta olmak üzere şair ve şiir okuru için olmazsa olmaz bir ilkeye de değinelim. Süreklilik ya da inat etmek.

Şair için de, şiir okuru için de şiire kaçmış olmak büyük bir adımdır, bu aslında "sınırın diğer tarafı"na geçmek anlamına gelir. Öte yandan şiire kaçmış olmak da süreklilik ister. Her kaçışta olduğu gibi. Şiire kaçış için başlangıçta verilen kararda ısrar ve inat önemlidir.

Şiir tarihine bir başka açıdan bakıldığında örneğin dergiler, aynı zamanda unutulup giden şairlerin ve şiirlerin gömütlüğü gibidir. Ya da "ilk kitaptan sonrası olmamış" şairler mezarlığı...

Neden olarak tümü için değilse bile bir kısmıyla ilgili "süreklilik ilkesi"nin önemsenmemiş olması gösterilebilir. Tarihin tozlu raflarında ya da tavan aralarında kalan ve ancak dolaşımında olmayı hak eden ne çok şair ve şiir vardır. O şairlerin ve yapıtlarının şiirsel değerini, varlığını, yerini ve önemini ortaya çıkarıp güncelleyerek yazgılarını, ancak şiir okurlarının meraklı arayışı ve kazıları değiştirebilir.

Örneğin ilk şiirleri 1927'de Güneş ve Hayat dergilerinde yayımlanan, 1928'de altı şair arkadaşısıyla birlikte Yedi Meşaleciler topluluğunu kuran ve Meşale adlı dergiyi çıkaran Sabri Esat Siyavuşgil o adlardan biridir.

Siyavuşgil'in, şiirleri Meşale dergisi kapandıktan sonra "Muhit" ve "Varlık" dergilerinde yayımlanır. Dışavurumcu bir ressam tutumuyla yeni ve canlı şiirler yazan şair, aynı zamanda psikoloji profesörü olarak üniversitede dersler vermiştir.

Şiir okurundan merak, ilgi ve kazı bekleyen yalnızca tarihin tozlu sayfalarında kalmış olan yapıtlar ya da adlar değil elbette.

ŞİİR LİTERATÜRÜ

Şiire kaçmak; şair için de, şiir okuru için de şiiri olduğu gibi, şiir literatürünü de çalışma sahasına dönüştürmeye yönelik bir girişimdir aynı zamanda. Çünkü şiir bilgisi, görgüsü aslında, şiiri merkez alan, sözcüğün tam anlamıyla, her şeyi didik didik etmekle gelişir. O nedenle şiir incelemesi de, araştırması da okumak gerekir, bulunabilirse şiir sözlüğü de.

Şiir sözlüğü demişken kaydedelim. Ne yazık ki Türkçede hazırlanmış ve basılı olarak yayımlanmış bir şiir sözlüğü yok. Oysa yüz yılı aşkın bir geçmişi ve birikimi olan modern Türkçe şiirin bir şiir sözlüğünün olmaması önemli bir eksikliklerdir.

Şiir için hem hatıra, hem hafıza bir hayli önemlidir. Şiirin temel kaynaklarının başında gelirler. Hatıradan ve hafızadan esinlenmeyen şiir yoktur denilebilir. Ayrıca şiir için "hatıralar sandığı", "hafıza deposu" gibi benzetmeler, tanımlamalar yapılır ki son derece isabetli tanımlamalardır. Şiirin bu özelliği önemli işlevlerinden biri olarak kabul edilegelmiştir.

Toplumsal gelişmelerin, krizlerin, tarihteki önemli olayların izlerini şiirde aramak da, bulmak da mümkündür. Günümüzden biraz geriye, modern Türkçe şiirin başlangıç dönemine gidildiğinde örneğin,

Yahya Kemal'in başından sonuna kadar bir hatıra ve hafıza şiiri yazdığı görülür. Hatta hatırayı ve hafızayı dizayn etmeye yönelik girişimi dikkat çeker.

Modern Türkçe şiir de, modern Türkçe şiirin ekseninde oluşan şiir literatürü de önemli bir birikime sahip. Olması da doğal. Yüzyılı aşkın bir geçmiş söz konusu. Buna karşın kaynakların yeteri kadar değerlendirildiğini söylemek zor. Şöyle toparlayabiliriz; birikim var, kayıt da var. Ama gerektiği gibi değerlendirilmiyor.

Şairin de, şiir okurunun da şiirin tarihsel birikimini değerlendirmek konusunda, günümüzdeki durumunu gözeterek söylersek, daha fazla çaba sarf etmesi, elini taşın altına sokması gerekmekte. Ancak bazı girişimler için ne şairin, ne şiir okurunun gücü yeterli olabilir. Örneğin, bildiğimiz kadarıyla seksen bir ilin hiçbirinde bir şiir kitaplığı ya da kütüphanesi yok. Bir şiir arşivi yok.

Şiirin tarihsel birikiminden söz ediyoruz. Ancak şiirin tarihsel birikimine nasıl, nereden ulaşılabileceğine ilişkin soruyu yanıtlamamız zor.

Şiir gerçekten önemliyse şiir arşivi, kütüphanesi, hatta müzesi, yani kısaca şiirin hatıra ve hafızasının yer aldığı mekânların, ortamların, merkezlerin olması gerekmez mi?

Örneğin modern Türkçe şiirin başlangıcından günümüze, geçtiği aşamalarda rol oynamış dergilerin arşivleri nerede? Bu bağlamda akla gelen bir başka soru: İkinciyeninin "amiral gemisi" Pazar Postası'nın arşivi olmadı mı? Olduysa şimdi nerede?

Pazar Postası gibi altmışlı yıllarda çıkan Yeni Dergi'nin arşivine ne oldu? Derginin yönetimiyle şairlerin, yazarların yazışmalarını içeren mektuplar nerede? Dahası saklandı mı? Aynı sorular yayınevleriyle ilgili olarak da sorulabilir. Şiir yazınının gün yüzüne çıkmamış, kamuya açılmamış dokümanları hâlâ saklanıyor mudur? Kişisel çekmecelerde ya da diyelim ki belli merkezlerde tutuluyorlar. Niye kamuya açılmış değiller?

Yüzyıllık modern Türkçe şiirin iki üç antolojisinden başka kamuyla paylaşacağı birikimi yok mu? Sormaya devam edelim: Anılarını yazan şairlerden başka şiiri çevreleyen ve paylaşılacak hatırat yok mu?

Günümüz için dolaşımda olmayan şairler yapıtlarını kendileriyle birlikte mezara mı götürdüler?

Yayınevleri baskısı tükenen şairlerin çoğunun kitaplarının yeni baskısını yapmıyor. Peki zamanında yayımlanmış kitaplara ulaşılabilir mi?

BİRİKİM NEREDE?

Yüzyıllık birikimi olan modern Türkçe şiirin gerçekte birikimi nerede? Nerde tutuluyor, korunuyor, saklanıyor? Elbette kamuya açık olarak... Kütüphaneler; devlet, üniversite, belediye kütüphaneleri önemli. Ama bütün türlerin tek çatı altında toplanmış olması, bir arada tutulması erişimde sorunlar oluşturuyor.

Şiirin ayrı bir tür olarak dokümanter birikiminin kamuya açık hale getirilmesi daha uygun olmaz mı?

Resim ve heykel müzesi var. Sinema için benzer bir arşiv söz konusu. Şiir için neden yok? Niçin olmasın? Şairin muhayyel muhatabı, neticede şiir okuru olduğuna göre şiir ekseninde olup bitenin ilgilendirdiği taraflarından biri de elbette odur.

Açık değil mi, bağımsız bir şiir kütüphanesi ya da arşivi, hatta müzesi şair kadar hatta ondan daha fazla şiir okuru için önemlidir.

Şiir okurunu doğrudan ilgilendiren bir başka konuyla devam edelim.

ŞİİRİN BİRİKİMİ KİM YA DA KİMLER İÇİN

Ara başlıktaki soruyu yanıtlayarak devam edelim. Şiirin birikimi elbette ki öncelikle “őiiire kaçanlar” için. Şiir, “őiiire kaçanlar”ın kimileri için sığınak, kimileri için zırh olabilir. Yanlış okumadınız. Şiir elbette zırh da olabilir, sığınak da. Yeri gelmişken “Kaçmak” fiilinde tınlayan olumsuzluğun önemsenmemesi gerektiğine ilişkin düşüncemizi de kaydedelim. Çünkü kaçmak ancak muktedirler tarafından olumsuzlanan bir tutum olabilir. O nedenle de kaçmaya yönelik suçlayıcı yüklemelere itibar etmemek gerektiği düşüncesindeyiz. Birikim deyince gelenek sorunu da araya giriyor. Bilindiği üzere geleneğe bağlanmak, geleneği yinelemek, yüceltmeye yönelik girişimler, neticede geleneğe haspolmanın őiiire katacağı bir şey olmamıştır olmayacağı da açıktır. Öte yandan, birikime sırtını dönmek de őiiire yeni bir şey getirmiyor. Őu da son derece açık; şiir yinelenerek değil, yenilenerek nefes alabilir...

Şiirin önüne bakması gerekir. Ama arkasında ne olduğunu bilmesi de olmazsa olmazdır. Son iki cümlenin öznesi olan şiir, şair ve şiir okuru olarak da okunabilir. Şair őaire baka baka ve şair őiiire baka baka yol alır Şiir okumak için zaman ayırmaya değer

Kaynakça; Enver Topalođlu